

УДК 549 : 553.31 (477.63)

В.Д. БЛОХА, доцент,
кандидат геолого-мінералогічних наук
В.О. АНДРЕЙЧАК, аспірантка
Криворізький національний університет

Декоративні особливості тигрового та соколиного ока Криворіжжя

Наиболее известными и интересными поделочными камнями Кривбасса считаются яркий коричнево-желтый тигровый глаз и серо-синий соколиный глаз. Цвет самоцветов определяется их минеральным составом. Иногда в одном образце можно наблюдать переход одной цветной разновидности в другую. Жилы криворожских самоцветов имеют сложную форму, обрамленные темно-серыми вмещающими породами, часто смятыми в складки. В декоративном отношении это выгодно отличает их от заграничных аналогов, которые представлены прямыми, плитоподобными жилами среди однообразной массы содержащих пород.

The most known and interesting wares stones of Krivbass are considered bright brown-yellow tiger's-eye and grey-blue falcon is eye. The color of semiprecious stones is determined by its mineral composition. Sometimes in one standard it is possible to look after passing of one coloured variety to other. The tendons of Kryvyi Rih semiprecious stones have a difficult form, they are framed from the dark-grey to the black colour by containing breeds often bulge in folds. In a decorative relation it advantageously distinguishes them from foreign analogues which are presented by lines, by slabable streaks among monotonous mass of containing breeds.

Останнім часом у світі зростає цікавість до коштовного, напівкоштовного і колекційного каменю. Свідченням тому є збільшення кількості виставок природного каменю та виробів з нього. Не залишається осторонь від цього і Україна, хоча видобуток і переробка самоцвітів на її території розвинені недостатньо. З погляду на це одним з перспективних є Криворізький залізорудний басейн.

До найбільш відомих і цікавих різновидів виробного каміння Кривбасу належить тигрове і соколине око, вперше виявлене в 1956 р. в керні розвідувальних свердловин руднику ім. М.В. Фрунзе [3]. Цей самоцвіт є досить рідкісним. Його видобувають у ПАР поблизу міста Грикьюатаун (Griquatown) у долині р. Оранжова та в Індії [5]. В Австралії і Мексиці теж зустрічається різновид тигрового ока з включеннями гематиту і гетиту під назвою "тигрове залізо" [4].

Вироби з південноафриканського тигрового ока у вигляді кабошонів, куль, ювелірних прикрас широко представлені на багатьох спеціалізованих виставках. Тоді як його криворізький аналог, відомий уже понад п'ятдесят років, ніколи не видобувався і не використовувався в промислових масштабах [2]. Під час розробки Глеуватського родовища кар'єром №2 Центрального ГЗКу було виявлене корінне залягання цього кольорового каменю, визначена стратиграфічна приуроче-

ність його проявів до базальної частини розрізу сьомого сланцевого горизонту поблизу контакту з шостим залізистим горизонтом саксаганської світи [1]. Тигрове око виповнює жили незначної потужності (до 4 см), згідні з шаруватістю вмісних магнетит-силікатних кварцитів. Довжина жил не перевищує декількох метрів.

Жили криворізького тигрового ока мають складну форму, обрамлені темно-сірими до чорного кольору вмісними породами, часто зім'ятими в складки, будинованими, брекчіюваними. З погляду на декоративність це вигідно відрізняє його від південноафриканського самоцвіту, який представлений прямими, плитоподібними прожилками серед однорідної маси вмісних порід.

Криворізький самоцвіт представлений трьома кольоровими різновидами: яскраве коричнево-жовте тигрове око, синє та сіре соколине око і сіро-зеленувате котяче око (яке не зустрічається на південноафриканському родовищі). Нерідко спостерігаються переходи кольорових різновидів ока в одному зразку.

Мінеральний склад ока визначає його колір. Найбільш інтенсивне забарвлення властиве для синього соколиного ока. Головним мінералом цього самоцвіту є магнезіорибекіт, другорядне значення має кварц, як мінерали-домішки присутні магнетит, зрідка кумінгтоніт, хлорит, біотит.

Відомі два механізми утворення сільного соколиного ока. Більш поширений варіант – утворення паралельно-волокнистих агрегатів магнезiorибекіту (крокідоліту) в альпійських прожилках з магнетит-магнезiorибекітових кварцитів. Рідше фіксується утворення соколиного ока внаслідок рибекітизації паралельно-волокнистих агрегатів первинного кумінгтоніту. Другий різновид соколиного ока відрізняється від першого неоднорідним, плямистим забарвленням, зумовленим нерівномірною рибекітизацією кумінгтоніту.

Соколине око сірого кольору характеризується суто кумінгтонітовим складом, другорядним мінералом є кварц, як мінеральні домішки присутні магнетит, біотит, хлорит, селадоніт, стильпно-мелан. Котяче око відрізняється від соколиного підвищеним вмістом хлориту і селадоніту. Обидва мінерали надають самоцвіту зеленуватого, зеленувато-сірого забарвлення. За мінеральним складом і умовами утворення ці два самоцвіти подібні.

Тигрове око є продуктом вивітрювання соколиного і котячого ока. Внаслідок процесу гіпергенних змін магнезiorибекіт і кумінгтоніт та інші залізо-вмісні силікати заміщувались агрегатом дисперсного гетиту і кварцу або халцедону, опалу. При цьому зберігалась паралельно-волокниста будова первинних агрегатів. Зрідка вивітрювання супроводжувалось утворенням дисперсного гематиту замість дисперсного гетиту. У такому разі формувалась самоцвіт вишневого, бурувато-червоного кольору, який дістав назву "волове око". Таким чином, варіативність умов утворення спричинила різний мінеральний склад і, як наслідок, різне забарвлення криворізького тигрового ока.

Порівнюючи декоративні властивості криворізьких самоцвітів з їх південноафриканськими аналогами, слід зазначити, що в криворізьких надрах прошарки тигрового, соколиного та котячого ока знаходяться в темній "рамі" вмісних порід, які зім'яті в складки, будиновані та брекчіювані, що підвищує їх декоративність. Іноді в окремому зразку спостерігається перехід одного кольорового різновиду в інший, але головною особливістю слід вважати те, що серед криворізьких самоцвітів зустрічається сіро-зелене котяче око, якого немає в ПАР.

Рисунок 1. Прояв тигрового ока сьомого сланцевого горизонту поблизу контакту з шостим залізистим горизонтом саксаганської світи

Рисунок 2. Тигрове око, ПАР

Рисунок 3. Тигрове око, Криворіжжя

Використана література:

1. Лазаренко Е.К., Гершойг Ю.Г., Бучинская Н.И. и др. Минералогия Криворожского бассейна. – Киев: Наукова думка, 1977. – 544 с.
2. Блоха В.Д. О поделочных камнях Кривбасса // Відомості Академії гірничих наук України. – 1997. – №4. – С. 45-46.
3. Петрунь В.Ф. О тигровом глазе и гриквалендите из Кривого Рога // Записки Всесоюзного минералогического общества. – 1960, 89. – № 5. – С. 564-570.
4. Куликов Б.Ф. Словарь камней-самоцветов. – Л.: Недра, 1982. – 158 с.
5. Стоун Дж. Все о драгоценных камнях. – М.: Оникс, 2004. – 175 с.